

Gemeente Hellendoorn
T.a.v. de heer H. Olthof
Postbus 200
7440 AE NIJVERDAL

UW KENMERK
BEHANDELD DOOR M.B.A. Dijkema / A.G. Zijlstra
ONDERWERP Eerste reactie stukken Windpark Lochter

ONS KENMERK 77659 -1

DATUM 22-02-2016
DOORKIESNR. 1440/1607

Geachte heer Olthof,

Op 18 februari heeft de gemeente Hellendoorn GGD Twente gevraagd voor 24 februari een eerste reactie te geven op de rapportages *m.e.r. Beoordeling, Business Plan* en *Goede Ruimtelijke Onderbouwing* van Windpark Lochter en hierbij aan te geven welke gezondheidsrelevante aspecten naar oordeel van de GGD onvoldoende in beeld zijn gebracht en/of waar onvoldoende rekening mee is gehouden.

Algemeen

GGD Twente heeft de indruk dat de initiatiefnemers het initiatief degelijk hebben voorbereid. Gezondheid is als thema opgenomen in het *business plan* omdat het volgens de auteurs geen plek in de m.e.r. heeft¹. De GGD waardeert de ruimte aandacht voor gezondheid positief. De conclusie dat er volgens de auteurs geen aantoonbare gezondheidseffecten zijn van windturbines op omwonenden wordt door de GGD echter niet onderschreven. De GGD hanteert, net als onder meer de Wereldgezondheidsorganisatie (WHO) en de Gezondheidsraad, een bredere definitie van gezondheid en ziet hinder wel degelijk als gezondheidseffect. Het ervaren van irritatie, boosheid, onbehagen, of andere vormen van hinder belemmert mensen in hun dagelijks welzijn en zij kunnen dientengevolge ernstige gezondheidsklachten ontwikkelen. Er is meer dan voldoende bewijs voor het optreden van hinder door geluid en slagschaduw rondom windmolens, de GGD concludeert daarom dat er wel degelijk gezondheidseffecten kunnen optreden bij omwonenden van windmolenparken.

Wat daarnaast opvalt is dat alle scenario's en berekeningen (met name geluid en slagschaduw) vanuit het perspectief van de exploitant uitgewerkt zijn (optimalisatie opbrengst bij maximale normopvulling)². De GGD mist een uitwerking van alternatieven, met bijvoorbeeld verschillende typen windturbines, andere opstellingen, variatie van hoogte, etc. Alternatieve scenario's geven een duidelijker beeld van de verschillende effecten op belasting en gezondheid van omwonenden.

Op dit moment is nog geen keuze gemaakt voor het type windturbine. De GGD adviseert bij de keuze voor het type windturbine het beperken van hinder bij derden als uitgangspunt te hanteren, en niet het maximale economisch voordeel. De GGD adviseert verder dat mitigerende maatregelen idealiter worden toegepast om de situatie na realisatie te optimaliseren en dat deze niet bij aanvang reeds nodig zijn om aan de normen te voldoen.

Gezondheid in totaliteit

De gezondheidsimpact van windmolens wordt bepaald door een wisselwerking van factoren zoals geluid, slagschaduw, veiligheid en de houding ten opzichte van het windpark. Bij dit laatste zijn verder factoren zoals de zichtbaarheid van de turbines vanuit de woning, de beleving van de realisatie van dit windturbinepark en het al dan niet meedelen in voordelen (financieel) van belang en bij het optreden van geluidshinder zijn niet-akoestische aspecten van belang. Voor niet-specialisten is het in de huidige documenten erg moeilijk om per woning de relevante informatie op de verschillende thema's te destilleren. Het is voor

omwonenden belangrijk dat zij een goed beeld krijgen van wat ze kunnen verwachten omdat latere verrassingen ervaren hinder kunnen versterken. De GGD adviseert de milieubelasting en zogenaamde persoonlijke en contextuele factoren³, zoveel als mogelijk, in onderlinge samenhang en per woning inzichtelijk te maken. Dit zou dan voor verschillende alternatieve scenario's uitgewerkt kunnen worden, zodat kan worden gekozen voor een windpark (aantal, hoogte turbine, geluid, etc.) waarbij zo min mogelijk derden hinder zullen ervaren van het windpark.

Geluid

Van de onderzochte woningen is bepaald dat 19 (worst case) tot 16 (de andere turbine) van de 32 onderzochte woningen te maken krijgen met een hoorbare geluidsverslechtering ($\geq 3\text{dB(A)}$ Lden). Ook wanneer aan de normen voor maximale geluidsbelasting wordt voldaan is het zeer voorstelbaar dat (een deel van) deze omwonenden hinder gaan ondervinden. Naast het absolute geluidsniveau is ook verandering van geluidsbelasting een belangrijke voorspeller van geluidshinder. De GGD adviseert inzichtelijk te maken wat de (extra) geluidsbelasting (cumulatief) bij verschillende scenario's voor de omwonenden betekent in termen van (verwachte) hinder³.

Slagschaduw

De GGD adviseert stevige ambities te stellen en te kiezen voor windmolens die aan de normen kunnen voldoen zonder dat mitigerende maatregelen nodig zijn. In geval van slagschaduw zou voor realisatie van het windpark zelfs een streven van 0 uren slagschaduw vastgesteld kunnen worden.

Participatie en communicatie

Zoals eerder aangegeven is bij het ontwikkelen van een windpark nadrukkelijk aandacht nodig voor goede communicatie en participatie (als onderdeel van persoonlijke en contextuele factoren). Belangrijk is wel dat maatregelen werkelijk participatief, dat wil zeggen met de omwonenden en niet over hen, uitgedacht worden zodat die onderwerpen aandacht krijgen die de omwonenden belangrijk vinden. GGD Twente mist in de documenten een totaalbeeld van de tot nu toe uitgevoerde activiteiten op het gebied van communicatie en participatie, wat de reacties van burgers en betrokkenen hierop waren en of zij voldoende betrokken zijn bij de keuze van de opzet van het windpark en de keuze van eventuele compensatie maatregelen.

Meer informatie

Voor verdere informatie of toelichting kunt u contact opnemen met het team Milieu en Gezondheid van de GGD Twente; e-mail milieugezondheid@ggdijsseiland.nl of telefoon 0900 277 7777.

Met vriendelijke groet,

Drs. J. (Jaap) de Wolf
Dr.ir M.B.A. (Marieke) Dijkema
Ir. A.G. (Aletta) Zijlstra

Eindnoten:

1. Sinds enige jaren wordt geadviseerd gezondheid op te nemen in een m.e.r., zie bijvoorbeeld <http://gezondheid.commissiener.nl/>, dit wordt ook reeds veelvuldig gedaan, zie bijvoorbeeld de m.e.r van nabijgelegen windpark De Veenwijken
2. Het in de geluidstudie beschreven worstcase-type windturbine blijkt bijvoorbeeld een aangepaste turbine (net iets minder worst case) die met mitigerende maatregelen net aan de maximale milieunormen voldoet
3. Het RIVM-rapport (GGD Informatieblad medische milieukunde) 'Windturbines: invloed op de beleving en gezondheid van omwonenden: Update 2013' bevat een uitgebreide toelichting op contextuele en persoonlijke factoren. Ook zijn hierin hindercurves opgenomen om de (gemiddeld) te verwachten hinder bij verschillende geluidsbelasting mee in kaart te brengen.

Renate Visser - 77659-1 Eerste indruk GGD op stukken Windpark Lochter.pdf

---

Van: Henk Olthof
Aan: John Brand; Rolf Willemsen
Datum: 24-2-2016 9:24
Onderwerp: 77659-1 Eerste indruk GGD op stukken Windpark Lochter.pdf
CC: Paul van der Steen
Bijlagen: 77659-1 Eerste indruk GGD op stukken Windpark Lochter.pdf

---

Hallo John (en Rolf),

zie bijgaande eerste reactie/advies van de GGD.

Ik neem aan dat dit vanmiddag wel aan de orde komt in het overleg van 13.30 uur.
Kijk/bepaal zelf even of dit op voorhand al naar alle deelnemers verzonden moet/kan worden.

Mvg
Henk